

Nyhetsbrev

Digitalt Nyhetsbrev - Vecka 48, 2020

Ökad smittspridning, strängare restriktioner

Regeringen och Folkhälsomyndigheten har nu reagerat kraftigt på den ökade smittspridningen av COVID-19. Sammankomster ska inte få samla fler än 8 personer och statsministern tryckte på att detta även skulle vara normgivande i andra sociala sammanhang. Han manade också medborgarna att inte ha kontakt utanför egna familjen.

Malmö Par Bricole i stort sett nedstängt

Efter ett verkligen lyckad bricolerikalas vid Grad IX med ett begränsat antal bröder och coronarestriktioner planerade vi för Grad V och VIII. Tyvärr fick vi meddela alla recipiender att gradgivningen måste ställas in och på obestämd tid skjutas på framtiden.

Barbara inställd som tidigare meddelats

Vårt högtidliga Barbara-kalas, då vi utnämner Jubel-och Heders-kommendörer samt upphöjer Grad 5 och 8 är som meddelats inställd. Vi hade hoppats att utnämna dessa kommendörer på annat sätt men det går inte i dessa svåra tider.

Stora Rådet

Stora Rådet har kallat till möte. Detta sker med ett minimum av Bröder i Bellmansalen och resterande ansluter digital. Detta är viktigt för att välja de bröder som ska upphöjas till Riddare av Gyllene Korset i mars 2021. Därför "måste" Stora Rådet genomföras för att kunna ge grad X till våren.

Malmö Par Bricole 2021

Vad händer i Malmö PB framöver? Preliminärt måste vi förhålla oss till smittspridningen och de restriktioner som gäller. Regeringen lägger förslag som ska gälla t.o.m. februari 2021 och Region Skåne förlänger sina extra restriktioner.

Vi har planerat för Grad 2 fredag den 29 januari 2021. Frågan är om gradgivning över huvud taget kan genomföras då. Vi Styrande avser att prioritera arbetsgraderna och även att värna om Malmö Par Bricoles framtid, genom att verka för upptagning av nya Bacchi Riddersmän.

Håll avstånd, håll ut och håll kontakt

Käre Bröder. Ni är viktigast för oss. Därför måste också vi alla ta ansvar och följa de förhållningsregler som gäller. Men vi kan hjälpa varandra att hålla kontakt. Ingen Broder ska behöva isoleras utan att ha kontakt med någon. Hjälp till att hålla kontakt med er fadder och fadderbarn. Det finns många sätt att via sociala medier hålla kontakt inom talanggrupperna eller någon av de andra grupperna. Liksom att hålla kontakt med envar Broder.

Nästa Nyhetsbrev

Vi kommer att skicka ut fler Nyhetsbrev. Nästa beräknas komma ut omkring vecka 51. Under tiden kan ni besöka vår hemsida *malmo.parbricole.se* eller Par Bricoles hemsida *parbricole.se*.

Styrande i Malmö Par Bricole

Dikt om saknaden efter PB

Bacchi Broder
Tömma flaskan
Dricka i sin ensamhet
Känna ruset
Som ger styrka
Och en ljuvlig redbarhet

Ut i natten
Stadens gator
Krogen stänger tjugotvå
Vart mitt öga
Än sig vänder
Finns det ingenstans att gå

Sätter mig en
Stund på bänken
Finnes något enda hopp?

Viruset har
Grepp om staden
Dock ej ännu om min kropp

Se då ljusen
Strömmar mot mig
I från PB's festesal
Där finns vänner
Mat och drycker
Låt oss tömma en pokal!

Men så plötsligt
Åter ensam
Allt var blott en utopi
Säg när ska vårt
Tempel öppnas
Vi vill trängas där uti

Text: Johan Sundqvist, RGK

Historiskt nedslag

Nationalskald bakom galler

*Porträtt av Bellman målat av
Per Krafft den äldre, 1779.*

Historisk artikel ursprungligen publicerad i tidskriften Populär Historia nr 7/2020. Vid intresse kan prenumeration lösas via webbsidan popularhistoria.se. Text MATS HAYEN.

För en av Sveriges mest kända personer blev den sista tiden i livet svår. I mars 1794 spärades Carl Michael Bellman in i Högvaktsflygeln på Stockholms slott – för en obetald skuld. Det blev början till slutet för den hyllade poeten. Följ med till hans cell och läs om dess historia!

På Stockholms slotts yttre borggård är mycket sig likt sedan den tid då Carl Michael Bellman satt inspärrad i en cell här för en obetald skuld. Så kallad bysättning var i äldre tider en vanlig metod för att tvinga skuldsatta personer att betala sina fordringsägare.

(forts)

Det fanns två olika häkten av det här slaget i Stockholm under Bellmans tid. Ett för vanligt folk – det låg på Hornsgatan och kallades för Gäldstugan eller Bysättningshäktet (förkortat till Bysis). Ståndspersoner och anställda vid hovet hade ett eget häkte i Högvaktsflygeln på kungliga Slottet. Det var hit som Bellman fördes i mars 1794. Han var hovsekreterare vid Kungliga nummerlotteriet vilket gav honom rätt att bli bysatt i »Högvakten«.

Högvaktsflygeln på Stockholms slott. Bellman cell var belägen på övre våningen precis ovanför den passerande vaktstyrkan.

Den 54-årige skalden fördes till sin cell av två slottskanslibetjänter som agerade på uppdrag av krigsfiskalen Enoch Nobelius. Denne hade stämt Bellman inför slottskansliet – tidens kronofogdemyndighet – på grund av en skuld på 102 riksdaler. Det motsvarar ungefär 35 000 kronor i dagens värde.

Bellman var väl förtrogen med omgivningarna. Hans far Johan Arendt Bellman hade fram till början av 1760-talet varit sekreterare vid slottskansliet.

Bellmans forna cell i Högvaktsflygeln har ett gallerförsatt fönster som vätter mot en gränd bakom byggnaden.

Kexél flitig gäst i Högvaktsflygeln

En av Bellmans bästa vänner – den ständigt skuldsatte Olof Kexél – var dessutom en välkänd gäst i Högvaktsflygeln. Bellman hade själv flera gånger tidigare hotats av bysättning.

I dag behövs det specialtillstånd om man vill besöka Högvaktsflygeln och beskåda den cell där Bellman satt inspärrad. Det går av den anledningen inte att visa lokalen för allmänheten. Högvaktssoldater och deras officerare brukar dock som regel ta tillfället i akt och titta in i cellen vid tjänstgöring på slottet.

Sällskapet Bellmans Minne – grundat 1899 och Sveriges äldsta litterära sällskap – har sedan många år tillbaka tillstånd att förvara sin samling av Bellmaniana i cellen. Undertecknad är som arkivarie i detta sällskap ansvarig för samlingen och vid mina besök i byggnaden följer jag i Bellmans fotspår och går uppför den slitna trappan i Högvaktsflygelns mitt.

Cellen ligger längst i norr, på den övre våningen i byggnaden. En korridor med runda fönsteröppningar mot borggården leder fram till lokalen. Cellen saknar fönster mot borggården, men mot den smala gränden mellan Högvaktsflygeln och slottets nordvästra flygel finns ett fönster med ett kraftigt järngaller.

Bellmans dödsmask

I cellen förvaras Bellmans dödsmask i vax.

Låt oss titta närmare på ett mycket speciellt föremål som förvaras i denna mycket speciella lokal! På ett bord vid fönstret finns i dag något som får de flesta besökare att stanna till – Bellmans dödsmask i vax. (*bild här intill*) Den kommer från Svenska Panoptikon, det vaxkabinett som huserade på Kungsträdgårdsgatan 18 i Stockholm åren 1889–1924.

Dödsmasken ger en bild av Bellmans anletsdrag under den sista svåra tiden. Det var skaldens vän Johan Tobias Sergel som efter skaldens död lät gjuta masken, och flera kopior gjordes därefter under 1800-talet. En av dessa avgjutningar i gips blev således underlag till Panoptikons dödsmask i vax, som skapades på 1880-talet. Den har hår, till skillnad från andra avgjutningar av Sergels dödsmask.

Sällskapet Bellmans Minne köpte dödsmasken

När vaxkabinettet stängdes 1924 auktionerades alla vaxfigurer ut och Sällskapet Bellmans Minne köpte dödsmasken för 3:25 kronor. Den blev 2017 restaurerad av Livrustkammarens konserveringsateljé och ligger nu tryggt förvarad i en modern glasmonter.

Fick många besök i cellen

En av dem som besökte Bellman i cellen våren 1794 var den unge sångaren Lars Hjortsberg. Han var född 1772, samma år som Bellman slog igenom med sin kungahyllning »Gustafs skål«, och tillhörde därmed en helt ny generation av skådespelare och sångare i Stockholm på 1790-talet.

De två männen, den gamle Bellman och den unge Hjortsberg, verkar ha trivts i varandras sällskap. Flera gånger sjöng de tillsammans i cellen. När så skedde bildades ofta en spontan publik av förbipasserande nedanför det gallerförsedda fönstret. Vaktssoldater och officerare drogs också dit för att lyssna på den inspärrade skalden och hans unge sångarvän.

Marianne Pollett, en hovdam hos änkedrottning Sofia Magdalena, har i en minnesteckning beskrivit de två sångarna i cellen: »Bellman kunde få en att gråta och skratta på en gång med sina sånger, och Hjortsberg uppfattade så utmärkt skaldens intentioner.« Faktum är att det löper intressanta trådar från dessa möten i cellen våren 1794 in i 1800-talets Bellmantradition och vidare in i vår egen tid. Lars Hjortsberg blev nämligen ett knappt år senare, den 30 mars 1795, invald i ordenssällskapet Par Bricole – som Bellman för övrigt hade varit med och grundat 1779. Samma dag höll sällskapet en ståtlig hyllningsfest till Bellmans ära, denne hade då varit död i några veckor.

Byst på Djurgården vid PB:s 50-årsjubileum

När Par Bricole långt senare, år 1829, firade sitt femtioårsjubileum hade Lars Hjortsberg avancerat till stormästare i sällskapet. I den rollen blev han initiativtagare till den stora byst av Bellman som invigdes vid Rosendal på Djurgården den 26 juli det året. Sedan dess kallas dagen för Bellmandagen och den firas alltså av Par Bricole varje år.

En annan person som kom på besök i cellen 1794 var hans husläkare Anders Blad. Han uppmuntrade Bellman att skriva sin självbiografi, i väntan på att skulden till Nobelius på något sätt skulle ordna sig.

Blev aldrig några memoarer

Några riktiga memoarer blev det aldrig, men vid två tillfällen, den 8 och 21 maj, satte sig Bellman ner och skrev om sin barndom och sina ungdomsår. I det första stycket i sin levnadsbeskrivning ger han en humoristisk bild av sig själv:

Humoristisk bild av sig själv

”Som jag allmänt är känd så på den moraliska som fysiska sidan, det vill säga till hiertat, minandel och min constitution, så är jag en Herre af mycken liten djupsinnighet, och frågar eij efter om solen går eller jorden axlar sig. Hvad jag kan bedyra är at jag vill ingen varelse i Naturen ondt — älskar oändeligen en ädel Man, och med oupphörlig låga Fruentimber och små beskedliga Barn; åter efter aptit litet och godt, Söndag hvitkål — Torsdag ärter, Lördag strömming.”

En faksimilutgåva av Bellmans handskrivna självbiografi står i det bibliotek som Sällskapet Bellmans Minne i dag har i cellen. Biblioteket rymmer många sällsynta utgåvor av hans skrifter och i princip allt som har givits ut av Bellmaniana i modern tid, liksom Bellmanssällskapets standardutgåva av Bellmans samlade verk (1921–2003) – även tillgänglig digitalt via webbsidan litteraturbanken.se.

I lokalen under cellen ligger det vaktrum där en nyckelhändelse under Gustav III:s statskupp den 19 augusti 1772 ägde rum. Det var här som kungen meddelade vaktmanskapet sin vilja att gripa makten som enväldig kung och störta frihetstidens ständervälde.

Bellmans karriär kom för övrigt att i hög grad kopplas till Gustav III:s öde. Hyllningssången »Gustafs skål«, som han sjöng för kungen tillsammans med ett vaktmanskap på Skeppsholmen den 19 augusti 1772, gjorde på många sätt livet lättare för skalden under de följande åren. Han fick uppdrag vid hovet, en tjänst vid Kungliga nummerlotteriet och många mindre pengagåvor och andra fördelar under årens lopp.

Vid mordet slocknade livsgivande stjärna

När kungen långt senare mördades på en maskeradbal i mars 1792 slocknade en livgivande stjärna på Bellmans himmel. Om kungen fortfarande hade varit vid liv våren 1794 hade han knappast tillåtit att författaren till »Gustafs skål« spärrades in i Högvaktsflygeln. Det var ju en plats där Gustav III själv hade spelat rollen som hjälte, med skaldens hjälp. När kungen efter statsomvälvningen 1772 hade frågat vem som skrivit »Skålen« fick han svaret av en hovman: »Bellman, stadens kände poet«.

Bland föremålen i Högvaktscellen finns en stor mängd nummertabeller och dragningsbrickor från Bellmans tid vid Kungliga nummerlotteriet, vars sekreterare han var från 1776, efter utnämning av kungen. Lottdragningarna skedde på Slottsbacken genom att ögonbindelförsedda pojkar från Stora barnhuset (representerande »det blinda ödet«) drog de vinnande lotterna.

Spel och lotterier var för övrigt mycket populärt bland landets invånare under denna epok. Både vid hovet, i borgerskapets sällskapsrum, på de lite förnämre vinkällarna och vid enkla träbord på krogar spelades olika varianter av kortspel: Cambio, Jass, Pharaoh, Trisette, Lanter, Durak, L’homme, Tipp, Mariage är några exempel som alla går att hitta i texter av Bellman.

Bredvid lotteribrickorna på en hylla i cellen ligger Bellmans hustrus psalmbok. Det var anställningen vid lotteriet som gjorde det möjligt för honom att gifta sig med Lovisa Fredrika Grönlund. Vigseln ägde rum i Klara kyrka den 19 december 1777. På den första sidan i psalmboken har hon skrivit: »Lovis Bellman«.

Par Bricole bildades

I slutet av 1770-talet deltog Bellman i bildandet av ett parodiskt ordenssällskap. Det kallades för Par Bricole (fransk biljardterm som betyder ungefär »av en slump«) och sällskapet blev snabbt mycket populärt. Den ledande gestalten var Bellmans vän Olof Kexél (1748–96), sekreterare vid Kungliga operan och författare till många komiska skrifter och teaterkomedier. Kexél jagades under hela sitt vuxna liv av otåliga fordringsägare och han tvingades ofta till långa perioder i bysättningshäktet i Högvakten. I cellen förvaras i dag två intressanta dokument som minner om hans tid i häktet. Det första – inköpt på auktion av Sällskapet Bellmans Minne – är paret Bellmans kryddbodsräkning hos kramhandlare Planman, för perioden februari 1780 till mars 1781.

Här märks ett kostsamt inköp av tryckpapper för 13 riksdaler och 16 skilling (drygt 5 000 kronor i dagens penningvärde). Förmodligen skulle pappret användas i skämttidningen Hwad Behagas som Bellman och Kexél gav ut våren 1781.

Det andra dokumentet är en kopia av den lista med besökare som Kexél upprättade den 17 mars 1781 medan han satt i cellen (originalet finns i Par Bricoles arkiv i Stockholms stadsarkiv). Kexél lät trycka upp ett notifikationsbrev i flera hundra exemplar som skickades med bud till ordensbröder och andra vänner runt om i Stockholm. Mottagarna uppmanades att komma och besöka honom i Högvaktsflygeln.

Stor umgängeskrets

Listan upptar totalt 252 namn. Den första besökaren kom klockan tre på eftermiddagen och sedan fortsatte besöken att anlända, ända till sent på kvällen.

Carl Michael Bellman är uppsatt som besökare nummer 23 (som kom i sällskap av nummer 24, lustspelsförfattaren Carl Israel Hallman). Kexél fick även besök av »Fru B« – förmodligen står det för Lovisa Bellman.

Bellmans stora umgängeskrets i Par Bricole och andra sällskap fick stor betydelse i slutet av hans liv, när tanken föddes om att ge ut Fredmans epistlar och Fredmans sånger i tryck. I högvaktscellen finns flera tidiga utgåvor av både Fredmans epistlar (förstautgåva, 1790) och Fredmans sånger (förstautgåva, 1791). Därtill finns en unik handskrift av hela Fredmans sånger från tidigt 1800-tal. Den ägdes i slutet av 1800-talet av en konsul J W Smitt i Stockholm och kom via olika ägare till Sällskapet Bellmans Minne i mitten

av 1900-talet. Den antogs under en tid vara Bellmans egenhändiga tryckoriginal till Fredmans sånger från 1791. En pappershistorisk undersökning gjord vid Riksarkivet visade dock att pappret tillverkats någon gång mellan 1806 och 1810, alltså efter Bellmans död 1795.

I dag anses handskriften vara ett tryckoriginal till den andra upplagan av Fredmans sånger från 1814. Den innehåller mycket värdefulla handskrivna noter, förmodligen av tonsättaren, organisten och musikförläggaren Olof Åhlström (1756–1835), som tryckte musiken till både den första och andra utgåvan av Fredmans sånger.

Laverad teckning som förmodligen är gjord av Bellman själv. Den visar honom vid frisläppandet från cellen den 17 juni 1794. Cellens placering på teckningen överensstämmer inte med verkligheten.

Det var Carl Michael Bellmans sväger, kronoinspektören Martin Lindström (gift med Lovisa Bellmans syster Jeanne-Marie), som tillsammans med skaldens vän bryggaren Abraham Westman, såg till att han kunde lämna häktet i Högvakten den 17 juni 1794. Skalden var dock i dåligt skick. Kanske drog han i cellen på sig den lungsot som till slut skulle ta hans liv.

Lindström och Westman ordnade så att skulden till Nobelius reglerades och trädde in som förmyndare för Bellman. Denne försattes samtidigt i personlig konkurs. Friheten utanför bysättningshäktet blev därför inte lycklig. Bellman hade förlorat kontrollen över sin egen ekonomi och när vi betraktar honom under sensommaren och hösten 1794 är det en slagen man som möter vår blick. Under den här tiden oroade han sig mycket för hur det skulle gå för hustrun och de tre sönerna när han var borta. Men det var inte så mycket han kunde göra.

Ekonomin i oordning

När Carl Michael Bellman dog den 11 februari 1795 var ekonomin fortfarande i oordning. Lovisa stod ensam med tre söner, 4, 7 och 13 år gamla, och var tvungen att fortsätta på egen hand. Hon gifte aldrig om sig utan levde i 52 år som änka. År 1847 avled hon vid 92 års ålder.

Mats Hayen är ordförande i Bellmanssällskapet, arkivarie i Sällskapet Bellmans Minne och vice ordensarkivarie i Sällskapet Par Bricole. Till vardags arbetar han som arkivarie vid Stockholms stadsarkiv.

Kontakter

Har du frågor eller tips på sådant du tycker att vi ska ta med i Malmö PB:s kommande digitala nyhetsbrev kan du kontakta:

DStM Göran Jacobsson på e-post goran@gjacob.se

eller OIM Christer Brynielsson på e-post christerbrynielsson@me.com.